

Bárdos Judit:

Éva lányom naplója?

Zsolt Ágnes: *A piros bicikli*

XXI. Század Kiadó, Budapest 2015. 190 oldal, 2990 Ft.

„A magyar Anne Frank naplója” – ez a mottó látható a borítón. Heyman Éva tizenhárom éves koráig középosztályi jólétben, biztonságban élt Nagyváradon. Anyja, akit Áginak nevez, Zsolt Béla író, újságíró, a Radikális Párt politikusa felesége. Anyai nagyszülei patikusok, a nagypapa a patika tulajdonosa is. Éva csak annyit érzékel a világból a gyermeki élet apró örömein és bánatain kívül, hogy amikor magyar katonai közigazgatás lesz Nagyváradon, elveszik a nagypapa patikáját, és ezzel megrendül a családi otthon biztonsága, és a nagymama lelki egészsége is. Amikor újra polgári közigazgatás lesz, a nagypapa visszakapja a patikát, ám a béke már nem áll helyre. 1941-ben elhurcolják a barátnőjét Kamenyec-Podolszkba, majd ott, a hírek szerint megölik, egész családjával együtt. Rémálmaiban vissza-visszatér az együtt töltött szép délután, amikor egymás mellett állt a két piros bicikli. Egy darabig még fenntartható a gyermeki lét boldogságának illúziója, - örül a születésnap ajándékoknak, köztük egy naplónak, tetszik neki egy bizonyos Pista – ám egyre fenyegetőbb lesz a légkör. 1944-ben vagyunk. Elveszik a zsidóktól a rádiót, majd a piros biciklit, majd az aranyláncot, amelyen a napló kulcsa lógott, majd minden mást, a lakást, a pénzt, az ételt, azután a teret, a levegőt. Gettóba zsúfolják őket, az édesapját börtönbe zárják. Tapasztalja, hogy vannak „árjak”, akik szolidárisak velük: Mariska, a cselédlány és Juszi, a nevelőnő, ám sokan közömbösen nézik, amikor volt szomszédaikat deportálják. Végül őt is elviszik, nagyszüleiével együtt. Amikor utoljára látja Mariskát, rábizza a naplót. Az édesanya előszavából megtudjuk, hogy Auschwitzban Éva viszonylag sokáig bírta, egy orvosnő bújtatta is egy ideig, ám végül Mengele közvetlen utasítására 1944. október 17-én megölték. (Zsolt Béla és felesége élete másképpen alakult: a Kasztner-vonat segítségével megmenekültek, túléltek a holokausztot.)

A könyv fülszövege szerint édesanyja később megkapta Mariskától a naplót. Átdolgozta, majd 1948-ban kiadta. (A napló 2011-ben is megjelent, „Éva lányom” címen.) Nem tudhatjuk, mi volt az eredeti szöveg, és miben áll az „átdolgozás”. Több forrás, köztük Zsolt Béla szerint senki sem látta magát a naplót, csak Ágnes. Én azt gyanítom, hogy maga Ágnes, az édesanya írta, vagy emlékezetből rekonstruálta ezt a naplót, mely e gyanú miatt veszít megrendítő erejéből. Ágnes átélte ugyanazokat a szörnyű élményeket a nagyváradai gettóban,

amelyeket Éva. Mintha elképzelte és megírta volna, hogyan élhette meg mindezt egy tizenhárom éves kislány. A gyors érési folyamatot (eleinte úgy ír, mint egy kislány, azután úgy, mint egy hirtelen felnőtté érett nő) még lehetne a rettenetes élmények sokkoló hatásának tulajdonítani, de ahogyan fogalmaz – azt nehéz. Azt, ahogyan arról ír, mit jelent a zsidóság, vallást, vagy fajt; mit jelent a kommunizmus, és azt, ahogyan a túlélés mindenáron való vágyának így ad hangot „még a kancsi csendőrtől... is hagynám magam megcsókolni, csak ne öljenek meg, csak hagyjanak élni”. És az, ahogyan arról beszél, hogy Ági jobban szereti Béla bácsit, mint őt. És az, ahogyan Zsolt Béla *Kilenc koffer* című regényével, a magyar holokauszt-irodalom egyik legnagyobbjával egybevágunk bizonyos passzusok (a gettóbeli kínzások leírása például). Az lehet a lélektani magyarázat, hogy Ágit lelkiismeret-furdalás gyötörte (annyira, hogy később depresszióba esett és öngyilkos lett), amiért így alakult a sorsuk, nemcsak a gettóban, hanem már korábban. Utószóként közli a nevelőnő levelét, aki szerint ott követett el hibát, hogy a szüleire bízta a kislányt, nem vitte magával Párizsba, a Zsolttal kötött házasságba. Többen tettek kísérletet Éva megmentésére, de ezt az anyai nagymama mindig megakadályozta. A könyv így is megrendítő, de nem hitelességénél fogva. Nem biztos, hogy egy kamaszlány naplója.

Végül nem a naplóról, hanem a könyvről: vitathatónak tartom, hogy nincs egy elő- vagy utószó, amiben megemlítenék a *Kilenc koffer*t és azt, hogy ki az a Zsolt Béla. Nincs megemlítve a könyv szerkesztője, pedig valaki csak írta a fülszöveget.

Az Élet és irodalom 2015. augusztus 28-i számának 21. oldalán

megjelent kritika javított változata